

12-Мавзу: Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари сифати ва маҳсулдорлигини ошириш йуллари. Хулоса

Режа:

1. Қишлоқ хўжалиги маҳсулот сифатини таъминлаш ва бошқаришда стандартлаштиришнинг аҳамияти.
2. Маҳсулот сифати тўғрисида тушунча
3. Сифатни бошқариш, унинг мазмуни, аҳамияти, объектлари ва элементлари
4. Юқори сифат ва мақсад. Сифатни яхшилаш.

1. Қишлоқ хўжалиги маҳсулот сифатини таъминлаш ва бошқаришда стандартлаштиришнинг аҳамияти.

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига таъсир кўрсатувчи асосий омиллар

Маҳсулот сифати таъсир кучи, хусусияти ва давомийлиги турлича бўлган кўплаб омиллар таъсирида шаклланади. Маҳсулот сифатига унинг ҳаётий циклининг барча босқичлари (лойиҳалаш – тайёрлаш – сақлаш – сотиш – фойдаланиш) да асос солингани сабабли сифат ҳосил қилувчи омиллар кўйидагича тавсифланади:

конструкцияли (режалаштириладиган) ишлаб чиқариш, етказиб бериш ва сотиш, фойдаланиш. Босқичларнинг ҳар бирида омилларни сутектив ва обектив омилларга ажратиш мумкин. Сифатга таъсир этувчи субектив омилларга инсон фаолиятига бевосита дахлдор ва унга боғлиқ бўлган омиллар киритилади. Малака (касбий маҳорат) даражаси, умумтаълим ва маданий даража, мақсадли ва хулқий йўналиш (менталитет), меҳнат натижаларидан манфаатдорлик даражаси ва бошқалар шулар жумласидандир. Муайян ходимларнинг жисмоний – руҳий фазилатлари билан боғлиқ бўлган омиллар – тезда илғаб олиш, фикрни бир нўқтага жамлашга қодирлик, туйға органларининг жуда сезгирлиги кабилар шулар жумласига киради.

Сифатга таъсир этувчи обектив омилларга ходимлар меҳнат қилишлари керак бўлган иш шароитларига боғлиқ омиллар киритилади. Обектив омиллар қаторидан техник, ташкилий, иқтисодий омилларни ажратиш мумкин. Техник обектив омиллар қабул қилинадиган техник қарорлар хусусиятига ҳамда маҳсулотни яратиш, етказиб бериш ва фойдаланишда қўлланиладиган техник воситаларга боғлиқ бўлади. Ташкилий омиллар маҳсулотнинг яратилиши, муомалада бўлиши ва сотилишининг ташкил этилиш хусусиятига боғлиқ бўлади. Иқтисодий омиллар маҳсулотнинг яратилиши, етказиб берилиши, сотилиши ва фойдаланишда унинг сифатига иқтисодий таъсир хусусияти (иш ҳақининг шакли ва даражаси, таннарх даражаси ва тўзилмаси)га боғлиқ бўлади.

Қишлоқ хўжалиги маҳсулоти сифатига, юқорида айтиб ўтилган омиллардан ташқари, тупроқ-иқлим, географик шароитлар, шунингдек, помология нави, агротехник усуллар ва ҳосилни йиғиштириш шарт шароитлари, қишлоқ хўжалин техникаси ва асбоб-ускуналарини қўллаш, йиғим-терим машиналари техник тавсифи, ҳосилни йиғиб олиш билан боғлиқ ишларни охирига етказиш – тозалаш, аниқ бир ўлчамга келтириш, ўраб-жойлаш, қуритиш кабилар ҳам таъсир кўрсатади.

Маҳсулот сифатини таъминлаш, унинг жаҳон бозорида рақобатбардошлигини ошириш ва уни бошқариш мамлакат иқтисодиётини ривожлантиришнинг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади. Бу муоммани ҳал этишда стандартлаштириш метрология ва сертификатлаштириш муҳим рол ўйнайди, чунки фаолиятнинг бу йўналиши маҳсулот сифатини ошириш ва таъминлашнинг меъёрий – ҳуқуқий асосларини яратишга ва дунё стандарти даражасидаги маҳсулотлар ишлаб чиқишини таъминлаш, жаҳон бозорига чиқиш ҳамда ички бозорни эгаллашга йўл очиб беради. Республикамиз биринчи Президенти И.А. Каримов 1995 йилда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1– сессиясида сўзлаган нутқида республика иқтисодиётини ривожлантиришнинг муҳим масалалари ҳақида: «Яъни бир долзарб масала – ишлаб чиқаришни кенгайтириш, дунё стандарти даражасидаги маҳсулотлар ишлаб чиқариш ва уларнинг рақобатбардошлигини оширишдир» - деган эди. Президентимизнинг ушбу сўзлари мамлакатимизни бозор иқтисодиёти муносабатларига ўтишида дастури амал бўлади десак хато қилмаган бўламиз, чунки бозор муносабатларининг талабларидан бири, ишлаб чиқарилаётган маҳсулот сифатини яхшилаш, рақобатбардошлигини ошириш ва таъминлашдан иборат.

Албатта бу муоммаларни ҳал этишда стандартлаштиришнинг ҳам ўз роли бор. Стандартлаштириш маҳсулот (хизмат) нинг белгиланган даражада функционал вазифасига мос келиши даражасини ошириш, савдодаги техник тўсиқларни бартараф этиш ва илмий – техник ўсишни таъминлайди. Шунингдек маҳсулот сифатига талаблар ва меъёрлар белгилайди. Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш маҳсулот сифатини таъминлашнинг асосий йўналишларидан ҳисобланади. Метрология маҳсулотлар сифатини илмий – техник назорат қилишнинг асоси ҳисобланади. Қаерда маҳсулот ҳолати, ўлчамлари замонавий ишлаш ва ўлчаш воситалари орқали аниқланса, ўша ерда юқори сифатга эришиш мумкин. Маҳсулотни сертификатлаштириш эса уларни стандартлар талабларига жавоб беришини исботловчи иш тартибларини

белгилайди. Бу эса ишлаб чиқарилаётган маҳсулот сифатини таъминлаш горови ҳисобланади.

Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш маҳсулот сифатини таъминлашнинг асосий йўналишларидан ҳисобланади. Метрология маҳсулотлар сифатини илмий – техник назорат қилишнинг асоси ҳисобланади. Қаерда маҳсулот ҳолати, ўлчамлари замонавий ишлаш ва ўлчаш воситалари орқали аниқланса, ўша ерда юқори сифатга эришиш мумкин. Маҳсулотни сертификатлаштириш эса уларни стандартлар талабларига жавоб беришини исботловчи иш тартибларини белгилайди. Бу эса ишлаб чиқарилаётган маҳсулот сифатини таъминлаш горови ҳисобланади. Маҳсулот сифатига қўйиладиган талаблар ҳам стандартлар ва стандартлаштиришнинг бошқа меъёрий ҳужжатлари орқали белгиланади. Стандартда фан, техника ва халқаро тажрибанинг илғор ютуқлари шаклланади, чунки стандартларни тузишда маҳсулот сифатига қўйиладиган ички ва ташқи бозор, инсон ҳаёти, мол - мулки ва атроф муҳит учун хавфсизлик талаблари белгиланади. Шунингдек миллий стандарт ва техник шартларнинг халқаро, минтақавий ва МДҲ давлатлараро стандартлари билан уйғунлаштириш ҳам сифатни яхшилаш, уни таъминлаш ва бошқаришда муҳим аҳамият касб этади. Жумладан, маҳсулот учун мўлжалланган стандарт талабларига қатъий риоя қилиш маҳсулот сифатини талаб даражада таъминлашга кўплаб имкон яратиб беради. Стандартлар маҳсулот сифатини таъминлаш учун: биринчидан - маҳсулот ишлаб чиқариш бўйича кўп марта такрорланиб туриладиган технологик жараёнлар ва унинг сифатига қўйиладиган талабларни акс эттириши; иккинчидан – энг яхши мақбул ечимга асос бўлиши; учинчидан – амалга киритилган стандарт маълум муддат даврида ўзгармайдиган ҳамда самарали бўлиши ва шунга ўхшаш хусусиятларга эга бўлиши шарт.

Маҳсулот сифатига қўйиладиган талаблар ҳам стандартлар ва стандартлаштиришнинг бошқа меъёрий ҳужжатлари орқали белгиланади. Стандартда фан, техника ва халқаро тажрибанинг илғор ютуқлари шаклланади, чунки стандартларни тузишда маҳсулот сифатига қўйиладиган ички ва ташқи бозор, инсон ҳаёти, мол - мулки ва атроф муҳит учун хавфсизлик талаблари белгиланади. Шунингдек миллий стандарт ва техник шартларнинг халқаро, минтақавий ва МДҲ давлатлараро стандартлари билан уйғунлаштириш ҳам сифатни яхшилаш, уни таъминлаш ва бошқаришда муҳим аҳамият касб этади. Жумладан, маҳсулот учун мўлжалланган стандарт талабларига қатъий риоя

қилиш маҳсулот сифатини талаб даражада таъминлашга кўплаб имкон яратиб беради. Стандартлар маҳсулот сифатини таъминлаш учун:

биринчидан - маҳсулот ишлаб чиқариш бўйича кўп марта такрорланиб туриладиган технологик жараёнлар ва унинг сифатига қўйиладиган талабларни акс эттириши;

иккинчидан – энг яхши мақбул ечимга асос бўлиши;

учинчидан – амалга киритилган стандарт маълум муддат даврида ўзгармайдиган ҳамда самарали бўлиши ва шунга ўхшаш хусусиятларга эга бўлиши шарт.

Стандартиштиришнинг ушбу хусусиятларидан охириги эътиборга кўпроқ лойиқ, чунки стандарт тез – тез ўзгарувчан ва самараси пасайса, у ҳолда ишлаб чиқарилаётган маҳсулот сифати ҳам пасаяди, сифатни таъминлаб бўлмайди ва охирида ишлаб чиқаришнинг ҳам самарадорлиги камаяди, ниҳоятда уни инқирозга учрашига ҳам сабаб бўлади. Шунинг учун стандартлар ҳам мунтазам равишда баҳоланиб турилади, керак бўлса қайта кўриб чиқилади, керакли ўзгартиришлар киритилади, бекор қилинади ёки унинг ўрнига фан ва техниканинг илғор ютуқларига асосланган янги стандартлар яратилади. Ҳозирги кунда ҳам янги ишлаб чиқариладиган ва амалдаги меъёрий ҳужжатлар талабларига мос келадиган маҳсулотнинг сифатини янада яхшилаш ва уни таъминлаш ҳамда бошқариш устида самарали ишлар олиб борилмоқда. Бундай чора – тадбирлар ички ва ташқи бозор, инсон ҳаёти, унинг мол – мулки ва атроф– муҳит учун хавфсиз ва жамият талабларига мувофиқ келадиган маҳсулот ишлаб чиқаришда муҳим

омиллардан бири бўлиб ҳисобланади. Кўплаб меъёрий ҳужжатлар ва илмий манбаларда маҳсулот ёки хизматга нисбатан «сифатни ошириш ёки яхшилаш», «сифатни таъминлаш», «сифатни бошқариш» каби атамалар ёки тушунчалар ишлатилади.

Сифатни таъминлаш деб, маҳсулот ёки хизмат сифатига белгиланган маълум талабларни қондиришга ишонч ҳосил қилиш учун даврий равишда режалаштириладиган ва ўтказиладиган чора - тадбирлар мажмуига айтилади.

Сифатни таъминлаш бўйича ўтказиладиган чора ва тадбирларга қуйидагилар киради:

-бозорни ўрганиш;

-хом ашё ва материаллар етказиб берувчи корхоналарни қайта тайёрлаш;

-ишчи ходимлар ва мутахассисларни янги технология талабларига мувофиқ малакасини ошириш;

- технологик жиҳозлар қисмларини ўз вақтида алмаштириш ва уларга техник хизматлар кўрсатиш;
- ўлчаш воситаларининг ҳолатини ўрганиш ва уларни қиёслашдан ўтказиш;
- сифат тизимларини қайта кўриб чиқиш ва уларни халқаро сифат тизимлари билан уйғунлаштириш ва бошқариш.

2. Маҳсулот сифати тўғрисида тушунча

Маълумки, маҳсулот сифати унинг ҳаётий босқичларида – тадқиқот қилиш ва лойиҳалаш, ишлаб чиқариш ва истеъмол қилишда шаклланади.

Сифат - бу объектнинг таъриф ёки тавсифлари мажмуи бўлиб, белгиланган ва кўзда тутилган талабларни қондириш хусусиятидир ёки бўлмаса *сифат* деб, истеъмолчи талабини қондириш даражасига айтилади. Ишлаб чиқариш объектларида маҳсулот сифати деганда, ушбу маҳсулотни меъёрий ҳужжатлар талабига мувофиқлиги тушунилади.

Истеъмол товарининг сифати деб, уни номинал шароитда ўз вазифаси бўйича истеъмол қилишда ёки ишлатишда ҳаридорларнинг маълум эҳтиёжларини қондира олиш хусусиятларининг мажмуига айтилади. Демак, юқоридагилардан хулоса қиладиган бўлсак, сифат-бу маҳсулотнинг ижобий кўрсаткичлари йиғиндиси ёки сифат маҳсулотнинг истеъмол хусусиятларини белгилаб берувчи мезонлар мажмуи экан.

«Сифат» тушунчасига ассортимент тўлаллиги ва хилма – хиллигини ҳам кўшиш мумкин, чунки булар истеъмолчилар талабларини тўлиқ қондиришнинг шартларидан бири ҳисобланади. Агар сифатни фақат товарнинг меъёрий ҳужжатлар томонидан белгиланган талабларга мос келишини белгиловчи омил сифатида қарайдиган бўлсак, у ҳолда биз фақат ишлаб чиқариш сифати тушунчасини таърифлаган бўламиз холос. Шунинг учун ҳам «сифат» тушунчаси кенг маънога эга. Маҳсулот сифатига талаб ва таклиф ҳам боғлиқ бўлади. Чунки юқори сифатли маҳсулот ёки Товар аҳоли талабини қондиради ва юқори талабга эга бўлади. Сифасиз товар эса, савдо шахобчаларининг пештоқларида туриб қолади ва аҳоли талабига эга бўлмасдан, натижада корхона ёки хусусий тадбиркорни инқирозга учрашига сабаб бўлади.

Маҳсулот сифати кўрсаткичлари қўйидагилардан ташкил топган:

Рўйхатга олиш услуги. Бу услуборқали муайян ҳодисалар, нарсалар ёки ҳаражатларни кўзатиб ва ҳисобга олиб борилади. Рўйхатга олиш услуги муайян ҳодисаларни ҳисобга олиш (масалан, синовлар вақтида буюмнинг ишдан чиқиши, туркумдаги нўқсонли буюмлар миқдори) бўйича олинган ахборотларга асосланади.

Ҳисоб китоб услуби: Бу услубга кўра маҳсулот сифати кўрсаткичлари унинг параметрларига назарий ва (ёки) эмпирик боғланишидан фойдаланиш асосида амалга оширилади. Ҳисоб-китоб услубида маҳсулот сифати кўрсаткичлари бошқа услублар воситасида олинган параметрлар қийматидан фойдаланилган ҳисоблашлар ёрдамида аниқланади (башорат қилинади).

Органолептик услуб: Бу маҳсулот сифати кўрсаткичлари қийматини кўриш, ҳид билиш, эшитиш, сезиш, таъм билиш орқали аниқлаш услубидир. Бу услуб воситасида маҳсулотнинг ташқи кўриниши, таъми, ҳиди, ранги (туси), таркиби, консистенцияси, майдаланиш даражаси аниқланади. Услуб оддий ва кўп вақт талаб этмайди. Услубнинг камчилиги – кишилар физиологик хусусиятларига боғлиқ бўлган субъективликдир. Баҳолаш натижалари баҳоловчиларнинг тажрибаларига, қобилиятларига, маҳоратларига, дегустация шарт-шароитлари ва техникасига боғлиқ бўлади.

Социологик услуб: Бу услуб маҳсулот сифати кўрсаткичлари қийматини маҳсулотнинг ҳақиқий ёки назарда тутилган истеъмолчилар фикрини тўплаш ва таҳлил қилиш асосида аниқлашни назарда тутди. Социологик услубда истеъмолчилар фикрини жамлаш оғзаки сўровлар ёки махсус анкета – сўровномаларни тарқатиш, конференциялар, кенгашлар, кўргазмалар, дегустациялар ўтказиш орқали амалга оширилади. Унинг ёрдамида олинган маълумотлар кўп қирралигини ва тўғри тузилган сўров натижаларининг боғлиқлигини, шунингдек, истеъмолчилар билан такрорий муносабат усуллари ҳисобга олганда социологик услуб катта ташкилий ва таҳлилий ишларни талаб этади.

Эксперт услуби: Бу услубга кўра мутахассис-экспертлар гуруҳининг маҳсулот сифати тўғрисидаги хулосалари ишлаб чиқилади. Бошқа, анча обектив услублар (ўлчов, технологик, физиккимёвий кабилар) самарасиз бўлганда ёки вазият тақозоси билан рад этилганда эксперт услубига мурожаат қилинади.

Эксперт услубидан маҳсулот сифатини органолептик услуб воситасида аниқлашда, шунингдек, маҳсулот сифатини аттестациядан ўтказишда фойдаланилади.

Маҳсулот сифатини ошириш ёки яхшилаш – бу республикамиз халқ хўжалигининг асосий вазифаларидан биридир. Тайёр маҳсулот сифатини яхшилаш ёки бажариш билан унинг истеъмол қилиш муддати узаяди, таннархи ва меҳнат сарфи камаяди, жаҳон бозорида рақобатбардошлиги ошади, корхона иқтисодиёти яхшиланади ва истеъмолчининг талаби тўлароқ кондирилади. Шунинг учун ҳам товар (маҳсулот) сифати давлат миқёсида режалаштириш ва

сифатни бошқариш объекти ҳисобланади. Шунингдек, маҳсулот сифатини яхшилаш, маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмининг камайишига олиб келади. Товар (маҳсулот) сифатининг юқорилиги у ёки бу ишлаб чиқариш тармоғида фан, техника ва технологиянинг яхши ривожланганлигидан далолат беради. Маҳсулот сифатини яхшилаш ва уни таъминлаш ҳозирги куннинг долзарб муоммаларидан бири бўлиб ҳисобланади, чунки бу вазифа бозор иқтисодиёти ёки муносабатларининг талабларидан келиб чиқади. Республикада амал қилаётган қонун – қоидаларга асосан истеъмолчилар талаби ва амалдаги модага мос келмайдиган паст сифатли маҳсулот ишлаб чиқарган корхонага нисбатан иқтисодий жарималар қўлланилади. Агар бунга ишчилар айбдор бўлса, у ҳолда уларга нисбатан маъмурий ёки жиноий жазолар қўлланилади. Маҳсулот сифатининг шаклланишида унга жуда кўплаб омиллар таъсир этади ва бу омиллар шартли равишда техник, ташкилий, иқтисодий ва ижтимоий омилларга бўлинади. Бу омиллар ўз навбатида объектив ва субъектив омилларга ажратилади. *Объектив омилларга* кўпроқ техник омиллар киради: буюм конструкцияси, ишлаб чиқаришни механизасия ва автоматизациялаштириш, ишлаб чиқариш базасининг техник даражаси, назоратнинг техник воситалари, замонавий технология ва бошқалар.

Субъектив омилларга инсон фаолити билан боғлиқ омиллар- кишиларнинг қобилияти, ишлаб чиқариш вазифаларини бажаришга муносабати киради.

Техник омилларга асбоб – ускуналарнинг жиҳозланиши, назорат воситалари ва техник ҳужжатларнинг ҳолати, дастлабки материаллар ҳамда ярим фабрикатларнинг сифати янги техник воситаларнинг мавжудлиги дастлабки материаллар ҳамда ярим фабрикатларнинг сифати ва шунга ўхшашлар киради.

Ташкилий омиллар режали ва бир маромда ишлаш, техник хизмат ва жиҳозларни таъмирлаш, материаллар, бутловчи буюмлар, жиҳозларни технологик ҳужжатлар ва назорат воситалари билан таъминланганлиги, ишлаб чиқариш маданияти, меҳнатни илмий асосда ташкил қилиш каби омилларни ўз ичига олади.

Иқтисодий омиллар меҳнатга ҳақ тўлаш шакллари, ойлик маошининг миқдори, юқори сифатли маҳсулот ва ишни рағбатлантириш, маҳсулот яроқсизлиги учун иш ҳақидан ушлаб қолиш, маҳсулотнинг сифат даражаси, таннархи ва баҳоси каби омиллардан ташкил топади.

Ижтимоий омилларга кадрларни танлаш, уларни жой- жойига қўйиш, малака оширишни ташкил қилиш, илмий – техник ижод, ижодкорлик ва ихтирочиликни ташкил этиш, жамоанинг турмуш шароитлари, ўзаро

муносабатлар, жамоадаги психологик муҳит ва тарбиявий ишлар киради. Бу омиллар сифатга алоҳида ёки биргаликда таъсир этиши мумкин.

3. Сифатни бошқариш, унинг мазмуни, аҳамияти, объектлари ва элементлари. Хулоса

Маҳсулотни яратиш, ишлатиш ёки истеъмол қилиш даврида унинг сифатини аниқлаш, таъминлаш ва етарли даражада сақлаш бўйича ўтказиладиган ишлар мажмуини сифатни бошқариш жараёнини ташкил қилади. Маҳсулот сифатини бошқариш сифат тизими бўйича белгиланган халқаро стандартларни қўллаш орқали маҳсулот сифати ва рақобатбардошлигини ошириш чораларини ишлаб чиқиш ва уларни ҳаётга тадбиқ этишда ижобий ёндашишни таъминлайди.

Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳаётий даврининг бошланғич, яъни тадқиқот ва лойиҳалаш ҳамда ишлаб чиқариш босқичларида бажариладиган техник ва бошқа жараёнларни пухталиқ билан амалга оширишга қарамасдан, маҳсулотни кўп партияли ёки серияли ишлаб чиқаришда унинг сифати бўйича айрим камчиликлар пайдо бўлиши мумкин. Бу камчиликлар ёки чекланишларнинг келиб чиқишига обектив ва субектив омиллар сабаб бўлади. Масалан, ишлаб чиқариш технологиясининг талаб даражасида эмаслиги ёки эскириши, жиҳоз ва асбоб – ускуналарнинг эскириши ёки бузилиши, ишлаб чиқариш базасининг техник даражасининг талабга жавоб бермаслиги, ишчи ходимлар ва мутахасислар малакасининг пастлиги ёки уларнинг ўз вазифаларига лаёқатлик билан қараши, хом ашё ва материаллар сифатининг талаб даражасидан пастлиги, тайёр маҳсулотни сақлаш режимининг бузилиши ва бошқалар. Маҳсулот сифатини пасайиши ёки унинг сифатида айрим чекланишларнинг келиб чиқиши ишлаб чиқариш корхонасидаги давлат, ишлаб чиқариш ва технологик интизомнинг бузилиши ҳамда ишчи ва раҳбар ходимларнинг маҳсулот сифатини таъминлашдаги масъулиятари билан ўзаро боғлиқ. Агар маҳсулот сифатидаги чекланишлар ёки айрим камчиликлар меъёрий ҳужжатларда белгиланган чегарадан чиқмаса, у ҳолда бундай чекланишлар *рухсат этиладиган чекланишлар* дейилади ва бу маҳсулот реализасия қилиш учун яроқли ҳисобланади. Акс ҳолда эса, маҳсулот *нуқсонли* деб аталади ва бундай маҳсулот реализасия қилиш учун яроқсиз ҳисобланади. Маҳсулот сифатида тузатиб бўлмайдиган нуқсонлар (камчиликлар) мавжуд бўлса, бундай маҳсулот *сифасиз* (яроқсиз) ёки *брак* дейилади. Бундай маҳсулотни муомалага чиқариш мумкин бўлмайди. Шундай қилиб, сифатни бошқариш юқорида кўрсатиб ўтилган камчиликларни бартараф этиш, яъни маҳсулот сифатини

меъёрий хужжатларда белгиланган талабларига мослаштириш бўйича қўлланиладиган услублар ва фаолиятдан иборат экан.

Сифатни бошқариш бир вақтнинг ўзида жараёни бошқариш ва мақбул иқтисодий самарага эришиш учун маҳсулот ҳаёт даврининг тегишли босқичларида қилинган нотўғри ҳаракат сабабларини бартараф этишга қаратилган тезкор характердаги услуб ва фаолият турларини ҳам ўз ичига олади. Собиқ Иттифоқ республикаларида қабул қилинган методология чекланишларни аниқлаш, уларнинг сабабларини бартараф этиш, маҳсулотни назоратдан ўтказиш, чекланиш ва истеъмолчилар таклифларини инобатга олиш ҳамда улар асосида қарорлар қабул қилишга асосланган. Сифатни бошқариш бўйича қарорлар кундалик мавжуд ва бундан олдин тўпланган маълумотлар асосида тузилиб, чекланишлар сабабларини бартараф этишга қаратилган ва аниқ ёзилган бўлиши керак. Қарорда масъул ходимлар ва бажариш муддатлари кўрсатилиши шарт. Бундай қарорлар маҳсулот ҳаёт даврининг ҳар бир босқичи бўйича алоҳида – алоҳида қабул қилинади.

Кўплаб ривожланган давлатлар тажрибасида ишлаб чиқариш технологик жараёнларини бошқариш назорат карталарини қўллаш асосида статистик услублар ёрдамида амалга оширилади. Бундай усул маҳсулот сифати ва бошқа кўрсаткичларидаги чекланишларнинг сабабини олдиндан бартараф этиш ҳамда сифациз (нуқсонли) маҳсулот ишлаб чиқаришнинг олдини олиш учун имкон яратиб беради. Демак, маҳсулотдаги мавжуд нуқсонларнинг келиб чиқиш сабабларини максимал даражада бартараф этишга қаратилган чора – тадбирлар ишлаб чиқиш ва уни амалга ошириш сифатни бошқаришнинг асосий моҳияти ҳисобланар экан. Сифатни бошқариш объектига қайта ишлаб чиқаришни шакллантириш жараёнлари, бошқаришнинг барча даражаларида маҳсулот сифатини сақлаш ва қайта тиклаш ҳамда меҳнат воситалари ва предметлари, меҳнат ресурслари, меҳнат сифати, ишлаб чиқариш жараёнларини амалга ошириш учун керак бўлган хужжатлар ва маълумотлар киради.

Сифатни бошқариш объектига 9000 серияли халқаро стандартларнинг мафкуриси (идеологияси) га асосан корхона (компания) ёки ташкилотнинг сифат тизимлари ҳам киради, чунки сифатни таъминлаш бўйича уларда белгиланган чора – тадбирлар бозор ва истеъмолчи талаблари ва технологик жараёнларнинг ўзгариши асосида ўзгартирилади. Сифатни бошқариш меъёрлари ёки воситаларига қуйидагилар киради: маҳсулот сифат кўрсаткичлари ва мақсадга мувофиқлигига регламент белгиловчи меъёрий хужжатлар, меҳнат жараёнларини бошқариш ва ташкил қилиш вазифалари (функциялари), назорат

– синов, ўлчаш, маълумотлар берувчи ва ҳисоблаш воситаларини ўз ичига олувчи ахборотлар ва метрологик таъминотлар. Маҳсулот сифатини режалаштириш ва прогноз қилиш, маҳсулотни аттестасиялаш, маҳсулот ишлаб чиқаришини тадбиқ қилиш ва ёълга қўйиш, сифатни оширганлиги учун иқтисодий рағбатлантириш, сифатни назорат қилиш ва метрологик таъминот *сифатни бошқариш элементлари* ҳисобланади.

Назорат учун саволлари:

1. Маҳсулот сифати кўрсаткичларини аниқлаш услублари неча қисмдан иборат бўлади?
2. Қишлоқ хўжалиги маҳсулоти сифатига таъсир этувчи асосий омилларга нималар киради.
3. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотини стандартлашнинг хусусиятларига нималар киради?
4. Қандай сифатни бошқарув тизимларини биласиз?
5. Сифат тизими элементлари қайсилар?
6. Сифат тизимларини сертификатлаштиришдан ўтказиш қандай тартибда амалга оширилади?